

SINF RAHBARLARI VA AMALIYOTCHI PSIXOLOGLARNING PAST O'ZLASHTIRUVCHI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDAGI O'ZARO HAMKORLIGI

Xoliqova Irodaxon Raxmatovna

Farg'ona viloyati Oltiariq tumani 25-maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlashda maktab psixologi hamda fan o'qituvchilarining birgalikda olib borishi lozim bo'lgan pedagogik-psixologik jarayonlari, texnologiyalari muhokama etilgan.

Kalit so'zlar: Texnologiya, psixologiya, past o'zlashtiruvchi o'quvchi, maktab, metod.

KIRISH:

Bizningcha, o'qituvchining past o'zlashtiruvchi o'quvchilardagi "men timsoli"ni korreksiya qilish borasidagi psixologik kompetentligini rivojlantirish dasturini quyidagi xususiyatlarga ega bo'lganda samaraliroq bo'ladi:

- o'qituvchining pedagogik mehnati muammolarini butunligicha idrok eta olish;
- individual yondashuvni qo'llagan holda psixologik yordam dasturini tuzishga kirishish - ta'limda shaxslilik-rivojlantirish yondashuviga tayanish.

Binobarin ta'lim muassasalari xarakterining o'zgarishi past o'zlashtiruvchi o'quvchilar korreksiyasi jarayoniga faqat o'qituvchilarni emas, balki keng jamoatchilikning faol ishtirokini ta'minlash zaruratini taqozo etadi.

Aytish joizki, har bir pedagogning past o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ishlashiga psixologik yondashuv konsepsiyasining mohiyati mutaxassis-lar va jamoatchilik sa'y-harakatlarini tarbiyasi qiyin o'smirlar hayotiy faoliyatini optimal sharoitlarini ularning shaxslilik xususiyat-larini hisobga olgan holda mazmuniy va tashkiliy-metodik ta'minlash uchun kompleks, ilmiy jihatdan asoslangan koordinasiyalashgan holda birlashtirish dan iborat.

Alohida ta'kidlash joizki o'quvchi uchun muvaffaqiyatli vaziyatning yuzaga kelishi to'g'ridan-to'g'ri pedagogning kasbiy va shaxslilik doirasida o'zini o'zi baholashi, uning kasbiy motivasiyasi xususiyatlariga bog'liq. Shundan kelib chiqqan holda, psixologning pedagoglari bilan asosiy ishi o'qituvchi tomonidan o'z kasbiy pozitsiyasini aniqlab olishga, shaxsiy mas'uliyatini dolzarblashtirishga va tarbiyasi qiyin o'smirdagi "men timsoli"ni o'zgartirishga ijobiy ustanovkani shakllantirishga yo'naltirilgan bo'lishi bilan xarakterlanadi.

Kichik maktab yoshi davrida faoliyatni va xulq-atvorni motivlashtirish o'ziga xos xususiyatlarga ega. "Bolalar nimani yaxshi ko'rishadi va nimani istashadi?" degan savolga S.T.Shatskiy shunday javob beradi:

- Bolalarda til topishish instinkti kuchli rivojlangan, ular bir-birlari bilan tezda tanishib oladilar – o`yinlar, hikoyalar, o`zaro gap sotish, lofchilik kabilar ana shunday instinkning belgilaridir.

- Bolalar tabiatan mohir tadqiqotchi. Ulardagi tez qo`zg`aluvchanlik, oxiri ko`rinmaydigan savollar, hamma narsaga tegib ko`rish, ushlab ko`rish, tatib ko`rishga intilish sababi ana shunda.

Muayyan bir turdagi stimullarni tahlil etish uchun amerikalik professor G.Overstritning “Inson xulq-atvoriga ta’sir ko`rsatish” deb nomlangan kitobida keltirilgan fikrlarga e’tiborni qaratsak, foydadan xoli bo`lmaydi. G.Overstritning ta’kidlashicha, xulq-atvorimiz va xatti-harakatlarimiz zamirida biz uchun eng qimmatli bo`lgan orzularimiz yotadi. Kimnidir u yoki bu ko`rinishdagi xatti-harakatlarni bajarishga undashni o`z oldigan vazifa qilib qo`yganlar uchun eng yaxshi maslahat shunday: avvalo o`z suhbatdoshingizni nimanidir qattiq istashga majbur qiling. Kimki buni uddalay olsa, butun dunyoni egallaydi, agar uddalay olmasa, yakkalanib qoladi. Istaklarga tayaning. Bolalar nimani istashadi – bu o`qituvchining olidida turgan bosh masala bo`lib hisoblanadi. Agar biz sichqonni tutmoqchi bo`lsak, qopqonga qip-qizil bo`lib pishgan gilosni qo`ymaymiz, balki pishloq bo`lagini qo`yamiz, ya’ni bunda o`z istagimiz va ta’bimizga ko`ra emas, balki kemiruvchilarning ta’bidan kelib chiqib ish yuritimiz. Shuni mudom yodda tutishimiz va anglashimiz lozimki, faqat biz nimani istashimizgina muhim emas, balki bolalar nimani istashlari ham juda muhimdir. Uni sindirishga va qayta qurishga urinmang: u o`z xohish-istaklari uchun aybdor emas. Tarbiyaning tabiatga moslanganligi g`oyasini yodda tuting. O`qituvchining vazifasi – agar pedagogik maqsadlarga mos kelmasa, intilishlarning yo`nalishini o`zgartirish, tushunish – kechirish demakdir,

Qiziqishlar va mayllarni hisobga oling degan hikmat bor. O`quvchini agar o`qituvchi tushunmasa, kim tushunadi? O`quvchilar orasida hech narsaga qiziqmaydigan bo`lmaydi. Bu allaqachon hammamiz uchun ma’lum bo`lgan aksioma bo`lsa ham, hamon biz o`quvchilar qiziqishlarini hisobga olishni o`rganmaganmiz. O`quvchining niyatini bilishga harakat qiling. Niyat ehtiyoj asosida paydo bo`ladi. Masalan, o`quvchi fermer bo`lishni niyat qildi deylik. U har kuni xo`jalikda biror bir ish qilishni niyat qiladi. U hamma narsani o`ylab qo`ygan, rejalashtirga hatto vaqt byudjetidan bir qismini shu ish uchun ajratgan. O`ylab ko`ring, agar qo`pol ravishda uning rejalarini buzib qo`ysangiz nima bo`ladi. Agar o`qituvchi o`z ishlarini belgilab qo`ygan bolaga rejalarini o`zgartirib yuboradigan topshiriq bersa, u muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Shunday – ikki yo`ldan birini tanlash vaziyatiga tushib qolgan o`quvchining xulq-atvorida keskin o`zgarishlar paydo bo`ladi.

O`quvchining hurmatga sazovor bo`lish istagini rag`batlantiring. Hurmate’tibor qozonish istagi hamma odamda mavjud bo`ladi. Ko`pgina bolalar bilim uchun emas, balki e’tiborga tushish uchun o`qishga harakat qiladilar. Ularni yuqori darajadagi

raqobat muhiti o`ziga tortadi. Agar bu stimul o`quvchi ongida ildiz otib, o`rnishib qolgan bo`lsa va ta`lim jarayoniga ijobiy ta`sir ko`rsatsa, undan to`g`ri foydalanishga harakat qilish kerak.

O`quvchi xatti-harakatlari oqibatini ko`rsating. Tadqiqotchi A.Gavrilova turli yoshdagi o`quvchilarga maxsus tuzilgan matnni o`qib, uni davom ettirishni topshiradi. Bu matnda bir bola o`ziga sovg`a sifatida berilgan kuchukcha o`zining oldingi xo`jayinini qo`msayotganligini sezib qoladi. Bu vaziyatda bolaning oldida ikki yo`l – kuchukchani o`z egasiga qaytarish yoki o`zida qoldirish shartidan birini tanlash turibdi. O`quvchilar matnni davom ettirib, bola bu kuchukchani oldingi egasiga qaytaradimi yoki o`zida qoldiradimi, shuni yozishlari kerak edi. Bu tajribada ishtirok etgan o`quvchilarning deyarli hammasi “bola kuchukchani o`zida qoldirishi kerak”,- deb yozishgan. O`quvchilarda qiyin ahvolda qolgan hayvonlargagina emas, hatto odamlarga nisbatan ham hamdardlik bildirish hissi yo`qligi aniqlangan.

O`quvchining qadr-qimmatini joyiga qo`ying. O`quvchida tashabbuskorlikni hamda unda bor bo`lgan barcha ijobiy fazilatlarni uning qadrqimmatini joyiga qo`yish orqali rivojlantiring. Agar sharoit shuni talab qilsa, biroz yolg`on ishlatishdan ham qo`rqmang. Chunki aldash – bu kishiga aynan u o`zi haqida o`ylaganlarini gapirish demakdir. Siz ishlatgan bu beozor yolg`on tarbiyalanuvchida yangi kuch-g`ayrat oqimini paydo etishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R.A.Mavlonova, B.Normurodova. “Tarbiyaviy ishlar metodikasi”. –T., 2017 yil.
2. «Odob – ahloqga oid hadis namunalari». T., «Fan» 2010 yil.
3. N.I.Boldirev. «Sinf rahbari. T., «O`qituvchi» 2015 yil.
4. Kaykovus «Qobusnoma» T., «O`qituvchi». 2016 yil.
5. A.J.Jo`raev. «Tarbiyaviy darslarni o`tish». T., «O`qituvchi» 2014 yil.
6. Z.Qo`ziev. «Sinf rahbari ishini tashkil etish va rejalashtirish». T., 2017 yil.